

Wydział Pedagogiki i Psychologii
Zakład Psychologii Ogólnej

BEATA GUTOWSKA-TĘCZA

„*Muzykoterapia dziecięca*” Kingi Lewandowskiej

Music therapy of children by Kinga Lewandowska

Muzykoterapia dziecięca — zbiór rozpraw z psychologii muzycznej i muzykoterapii dziecięcej jest najnowszą pracą Kingi Lewandowskiej, wydaną w Gdańsku w r. 1996. Stanowi ona kontynuację pracy naukowej, która znalazła wyraz w monografii: *Rozwój zdolności muzycznych u dzieci* oraz w przeszło czterdziestu artykułach z zakresu psychologii muzyki i muzykoterapii. Publikacje Kingi Lewandowskiej wyrastają nie tylko z przemyśleń na te tematy, lecz przede wszystkim z praktyki — doświadczeń uzyskanych z psychoterapii indywidualnej oraz grupowej, a w szczególności muzykoterapii prowadzonej z dziećmi niepełnosprawnymi.

Muzykoterapia dziecięca stanowi zbiór prac Kingi Lewandowskiej, które powstały w ciągu kilkunastu lat jej działalności. Są to teksty referatów, wygłoszanych na ogólnopolskich konferencjach pedagogów, psychologów i muzykoterapeutów, oraz artykuły publikowane w periodykach naukowych, a także fragment skryptu wydanego w r. 1985 przez Uniwersytet Gdański: *Techniki stymulacyjne i terapeutyczne dla dzieci i młodzieży*.

Swoją pracę K. Lewandowska rozpoczyna od przedstawienia uwarunkowań środowiskowych rozwoju talentu muzycznego. Opisuje wpływ środowiska na dziecko od pierwszego roku życia, gdy kształtują się u niego podstawy słuchu muzycznego, jak zdolność różnicowania dźwięków pod względem wysokości, barwy, głośności, a także zdolność emocjonalnego na nie reagowania. Opis ten

kontynuuje, analizując wzbogacanie się o nowe elementy zdolności muzycznych, w okresie przedszkolnym, szkolnym, aż do 25. roku życia. Różnicuje te okresy ze względu na ich znaczenie dla wyzwolenia potencjalnych uzdolnień dziecka. Wiek między 3 a 7 rokiem życia przyjmuje za krytyczny, to znaczy optymalnej podatności na oddziaływanie bodźców muzycznych, jak również podatności na wzmocnienia wzrokowe, werbalne i motoryczne działające w trakcie uczenia się melodii. W tym też okresie, jak wynika z badań A. Zenatii, której poglądy K. Lewandowska przytacza i podziela, zachodzi proces akulturacji muzycznej, mającej wpływ na percepcję muzyczną. Nawyki spostrzeżeniowe są efektem oddziaływania na dziecko środowiska kulturalnego, w którym dominują określone struktury melodyczne, harmoniczne i rytmiczne preferowane w spostrzeganiu. Muzyczne improwizacje dziecięce również wskazują, według K. Lewandowskiej, na istnienie tzw. rodzimego języka muzycznego. Opowiada się ona po stronie psychologów muzyki, którzy stawiają częściej pytania o środowiskowe uwarunkowania rozwoju zdolności muzycznych niż o ich genetyczne determinanty. Podziela tu także poglądy sławnego japońskiego skrzypka i nauczyciela Shinichi Suzuki, którego zdaniem o wielkości talentu decyduje jakość oddziaływań psychologicznych pochodzących ze środowiska. Szczególnie środowisko rodzinne jest czynnikiem warunkującym rozwój muzykalności u dzieci. Ma to istotne znaczenie zwłaszcza w wieku przedszkolnym, gdyż to wczesna i intensywna stymulacja rozwoju zdolności muzycznych dziecka decyduje o przyszłych osiągnięciach w dziedzinie muzyki. K. Lewandowska wymienia nazwiska autorów badań i tytuły prac potwierdzających powyższe poglądy. Są to m.in. badania G. Balasko, M. Brand, M. Kalmar, M. Manturzewskiej, P. J. Martin, V. Payne, E. L. Rainbow, J. S. Shelton oraz K. Lewandowskiej.

Jeżeli chodzi o badania K. Lewandowskiej, których przebieg, metody oraz wyniki autorka przedstawia w swojej pracy — można je podzielić na te, które dotyczą kwestii wpływu środowiska rodzinnego na rozwój muzykalności dzieci oraz te, które dotyczą muzykoterapii dziecięcej. Odnośnie do pierwszej kategorii badań K. Lewandowska stosowała arkusz obserwacyjny i wywiad. Dopelnieniem przedstawionych wyników badań, mających potwierdzić, że środowisko rodzinne jest czynnikiem warunkującym rozwój muzykalności u dzieci w wieku przedszkolnym, są poglądy autorki na temat: jak uczyć dzieci słuchania muzyki. Zaprezentowała je ze stanowiska psychologa muzyki. Przedstawia zasady procesu spostrzegania muzyki oraz wyjaśnia, jak kształtują się nawyki słuchowe i upodobania muzyczne. Zwraca uwagę na fakt, że proces spostrzegania słuchowego rozwija się. Rozwój ten natomiast możliwy jest w wyniku gromadzenia doświadczenia, co tworzy trwałe ślady w systemie nerwowym oraz odpowiednie urządzenia odbiorcze, tzw. schematy percepcyjne. Zwraca uwagę, że spostrzeganie (w tym także słuchowe) to proces aktywny, który wymaga możliwości

czynnego reagowania. Dotyczą one zarówno aktywności fizycznej, jak i umysłowej. Każdy selekcjonuje utwory, a następnie koncentruje się na tych, które mają konkretnie dla określonej osoby zdolność przyciągania. Ta zdolność przyciągania zależy od cech słuchacza takich jak: aktualnie przeżywane emocje, temperament, osobowość, stan fizyczny i psychiczny. K. Lewandowska uważa, że rodzaj poszukiwanej muzyki to ta, która koresponduje z naszymi stanami wewnętrznymi, naszymi zainteresowaniami, pragnieniami, postawami. Kontynuując temat, rozważa problem nawyków percepcyjnych, wzorce akulturyzacyjne, jak wzorzec skali, harmonii, podziału rytmicznego, oraz ich wpływ na nasze oczekiwania takiej a nie innej muzyki oraz fenomen niemożności zrozumienia niezwyklej bodźców muzycznych, które wykraczają poza te wzorce. Następnie autorka zwraca uwagę, że jedynie w miarę bogacenia się doświadczenia muzycznego możliwe staje się interpretowanie, charakterystyka i ocena muzyki. Dodatkowo podkreśla konieczność rozwijania wrażliwości estetycznej, umiejętności rozkoszowania się pięknem.

K. Lewandowska przed przystąpieniem do podstawowego tematu — muzykoterapii dziecięcej przedstawia pokrótce ogólne problemy muzykoterapii, wyszczególniając następnie muzykoterapię dziecięcą z jej charakterystycznymi problemami. Autorka podziela pogląd, że muzyka może pełnić rolę środka uniwersalnego, przydatnego zarówno dla celów profilaktyki, jak i leczenia oraz postępowania rehabilitacyjnego, nie powodując przy tym skutków ubocznych oraz uzależnień typowych w przypadku środków farmakologicznych. Lewandowska zwraca szczególną uwagę na to, że wpływ muzyki na człowieka należy rozumieć jako oddziaływanie na cały jego ustrój: psychikę i somatykę, dzieląc w tym miejscu poglądy Natansona, który uważa, że muzyka działa na człowieka jako na zjawisko fizyczne — czyli określony zbiór drgań akustycznych wzbudza reakcje fizyczne i jednocześnie towarzyszące im reakcje psychiczne. Przytacza też dane eksperymentalne, z których wynika, że muzyka może zmienić stan aktywności systemu nerwowego, powodować zmianę napięcia mięśni, przyspieszać przemianę materii, zmieniać szybkość krążenia krwi, obniżać próg wrażliwości zmysłów, wpływać na wewnętrzne wydzielanie, na siłę i szybkość pulsu oraz modyfikować oddychanie. Oddziaływanie strukturalnych elementów muzyki: rytmu, melodii, dynamiki, harmonii, barwy, tempa, może mieć znaczenie dla stymulowania funkcji psychomotorycznych, kształtowania przebiegu napięć i odprężeń psychofizycznych. Te zdobycze muzykoterapii Lewandowska wykorzystuje w swojej praktyce oraz badaniach, których przebieg opisuje. I tak metrum i tempo znajduje swoje zastosowanie w kinezyterapii, rytmika w choreoterapii, melodia w śpiewoterapii. Podkreśla znaczenie odpowiedniego wyboru utworów i sposobu ich wykonania, w zależności od indywidualnych potrzeb i uwarunkowań socjopsychologicznych odbiorców.

K. Lewandowska przedstawia (za Galińską) następujące metody muzykoterapii, które pełnią odmienne funkcje w psychoterapii: odreagowująco-wyobrażeniową, treningową, relaksacyjną, komunikatywną, kreatywną i psychodeliczną (kontemplacyjną). Przedstawia także podział muzykoterapii na receptywną i aktywną (śpiewoterapia oraz choreoterapia), na indywidualną oraz grupową ukierunkowaną (dyrektywną) oraz nieukierunkowaną (niedyrektywną). Według K. Lewandowskiej muzykoterapia dziecięca przybiera najczęściej formę terapii aktywnej, co ma swoje uzasadnienie we właściwościach psychiki dziecka. Stąd u dzieci dominuje ekspresja muzyczna poprzez gest, ruch i śpiew. Muzykoterapia dziecięca znajduje szerokie zastosowanie w neuropsychiatrii; szczególnie w opóźnieniach w rozwoju, w autyzmie, przy zaburzeniach zachowania się, w nerwicach oraz w leczeniu dzieci sparaliżowanych, niewidomych i głuchych.

Według Lewandowskiej w przypadkach głębokiego stopnia upośledzenia celem postępowania terapeutycznego powinno być usunięcie bezużytecznych nawyków, a następnie wyuczenie dziecka wykonywania czynności pożytecznych i konstruktywnych. U dzieci z lżejszym stopniem upośledzenia, stosując odpowiednie ćwiczenia ruchowe z podkładem muzycznym, stymuluje się świadomość własnego ciała, a poprzez kształtowanie wrażeń kinestetycznych powoduje się korygowanie elementów koordynacji. Autorka opisuje zastosowanie muzykoterapii w Sanatorium Przeciwrumatycznym w Osiecznej, w sanatorium dziecięcym przy Szpitalu Dziecięcym w Gdańsku-Oliwie, w Sanatorium Usprawnienia Leczniczego dla Dzieci w Gdańsku, gdzie leczono przypadki mózgowego porażenia dziecięcego, oraz interesujące zasady muzykoterapii dzieci niewidomych. Uzupełnieniem jest przedstawiony przez nią dorebek Edith Hillman Boxill w leczeniu osób niepełnosprawnych oraz opis letniego kursu w Instytucie C. Orffa w Salzburgu w r. 1984 na temat: *Elementarne wychowanie muzyczne i taneczne w praktyce pedagogiki normalnej, specjalnej i terapii*. Pracę K. Lewandowskiej zamyka opis warsztatów na temat *Komunikacja poprzez dźwięk i gest*, które autorka prowadziła wielokrotnie dla pracowników Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w wielu miastach w Polsce.

Praca Kingi Lewandowskiej porusza interesujące problemy muzykoterapii w ogóle, a muzykoterapii dziecięcej w szczególności. Rozpatruje je ona z punktu widzenia psychologa, muzyka, a także terapeuty. Stąd przedstawiane przez nią zagadnienia posiadają szeroki kontekst, w którym są rozpatrywane. Proponuje ona, według mnie, interesujące sposoby pracy terapeutycznej z dziećmi z różnymi problemami emocjonalno-społecznymi, które w toku muzykoterapii mają możliwość na zwiększenie umiejętności percepcyjnych i ekspresyjnych na skutek uruchomienia ciągu procesów psychicznych. Chodzi tu o następującą sekwencję: usłyszeć — poznać i odczuć — zrozumieć — przekazać

lub: uspokoić się — cieszyć się — zharmonizować się. Myślę, że na uwagę zasługują także propozycje ćwiczeń stosowanych na sesjach muzykoterapeutycznych: przeżywanie ciszy, zabawa w przewodnika i ślepcę, ćwiczenie — ja i instrument, zabawa w zegary, w dyrygenta i orkiestrę, wędrujące kłaśnięcie w kręgu.

Uważam za szczególnie interesujące zwrócenie uwagi przez Kingę Lewandowską na to, że o ile pedagogika muzyczna jest niezbędna, aby nauczyć rozumieć i utrwalić dotychczasowe nawyki słuchowe, poszerzać i pogłębiać upodobania, o tyle powinna zachęcać do przełamywania sztywnych gustów, po to aby odbiorców urzekła przede wszystkim ciągła „wędrowka po nieznanym”. Uważam, że cenna jest także bibliografia zaproponowana przez autorkę. Dokonała ona także interesującego podziału literatury do zajęć z muzykoterapii na cztery tematy:

1. Ogólne założenia teoretyczne oraz kierunki rozwoju w muzykoterapii.
2. Muzyka w leczeniu i rehabilitacji dzieci.
3. Muzykoterapia w praktyce klinicznej.
4. Resocjalizacja.

Zauważyłam błąd w bibliografii na s. 142 dotyczący roku wydania drugiego (1979 zamiast 1981) *Psychologii muzyki* J. Wierszyłowskiego. Kontynuując krytykę pracy, myślę, że cechuje ją brak spójności, co wynika z faktu, że książka jest zbiorem artykułów i referatów stanowiących w pewnym sensie odrębne prace poprzedzone wstępem, rozwinięte oraz zakończone podsumowaniem przemyśleń, które łączy jedynie dziedzina, o której traktują. Uważam także, że treść książki: *Muzykoterapia dziecięca* — nie odzwierciedla tytułu. Na ten temat autorka przedstawia swoje poglądy lub cytuje innych — od strony 55. Myślę, że bardziej odpowiada treści pracy podtytuł: *Zbiór rozpraw z psychologii muzycznej dziecka i muzykoterapii dziecięcej*. Niemniej i tutaj należałoby zwrócić uwagę na fakt, że K. Lewandowska nie pisze wyłącznie o dzieciach, o ich problemach i sposobach terapii, lecz również o dorosłych pacjentach (w tym także tych w wieku starszym).

Mimo kilku uwag krytycznych, z których najpoważniejsza dotyczy rozminięcia z ustalonym przez autorkę tematem, uważam, że warto zapoznać się z tą pracą ze względu na to, że dotyczy młodej i interesującej dziedziny wiedzy, jaką jest muzykoterapia, a także ze względu na oryginalny sposób jej przybliżenia czytelnikowi, jaki zaproponowała w swojej książce Kinga Lewandowska. Mam na myśli zarówno zagadnienia, których analizy autorka podjęła się, jak również sam styl wypowiedzi na te tematy. Uważam, że książka ta będzie źródłem inspiracji do podjęcia rozważań nad rozpoczętymi przez nią przemyśleniami oraz do kontynuowania zaproponowanych przez autorkę metod w muzykoterapii dziecięcej.

SUMMARY

Music therapy of children — a collection of papers on children's music psychology and music therapy of children is the work of Kinga Lewandowska published in Gdańsk in 1996.

It is a collection of the authoress' works which were created during several years of her activity. It presents environmental conditions of the development of musical talent, the formation of abilities to react to music emotionally and the process of acculturation, which affects musical perception. It discusses the studies — their source, methods and outcomes — pertaining to the principles of perceiving music, the formation of perception habits and music preferences as well as the patterns of acculturation.

The work presents music therapy which increases perceptive and expressive abilities through setting in motion a chain of psychic processes, i.e. the sequences of: hear — know and feel — understand — calm down — be happy — get harmonised, especially for disabled people.